

Тијана Д. Перић Дилгенски¹
Институт за политичке студије
Београд (Србија)

172:[616.98:578.834
Оригинални научни рад
Примљен 08/07/2020
Измењен 31/08/2020
Прихваћен 02/09/2020
doi: [10.5937/socpreg54-27419](https://doi.org/10.5937/socpreg54-27419)

КОРОНАВИРУС У (БИО)ПОЛИТИЧКОМ ИМАГИНАРИЈУМУ

Сажетак: У раду се полази од премисе да је (био)политички инжењеринг конзервативно профилисаних политичких актера током пандемије вируса корона (SARS-CoV-2) био детерминисан економским калкулусом. Имагинаријум коронавируса је оголио логику неолибералне тржишне економије и указао на потребу деконструисања постојеће и осмишљавања нове економске парадигме. Налази рада показују да је пандемија изнела на видело инфекцију несолидарности и нетрпељивости према феномену другости, који се оптужује као кужни фактор. У раду се елаборира да су демократски начини управљања у сенци популистичких манира који тенденциозно користе наратив страха од вируса како би консолидовали властите режиме.

Кључне речи: биополитика, коронавирус, пандемија, карантин, живот

*„Вирус нема мање права на убијање да би живео
него што га имају људи кад убијају да би владали”
(Борислав Пекић)*

Пролегомена или конспирацијски наратив о генеалогји коронавируса

У светској стручној јавности пандемија коронавируса је доживљена као изненадни, неочекивани, (не)познат упућенима и неупућенима, *vis major* догађај, речју као теоријски конструкт црни лабуд (Aven, 2015). Камејева (Самус) мисао да нас заразе и ратови, колико год били присутни, увек затекну неспремне, још једном је показала своју безвременост. Са ове временске дистанце стиче се утисак да је било знакова поред пута који су указивали на опасност од пандемије глобалних размера. Глобални изазови у протекле две деценије, попут вируса SARS (2004), H1N1 (2009) и еболе (2015), сведоче о потреби да здравствени и социоекономски системи буду у приправности од потенцијално нове пандемије.

¹ peric.tijana@yahoo.com

Чини се да коронавирус није био црни лабуд једино неколицини упућених глобалних актера, међу којима се издваја филантропски капиталиста Бил Гејтс (Bill Gates) чија контроверзна улога у пандемији коронавируса добија обриси конспирације. Гејтс је као глобални душебрижник упозоравао светску јавност на апокалиптични пандемијски сценарио у споту вежбе симулације пандемије, који су осмислили Џон Хопкинс Центар (Johns Hopkins Center) и Фондација Била и Мелинде Гејтс (Bill & Melinda Gates Foundation).² Гејтсов филантропски активизам на пољу имунизације и проналажења вакцинације детерминисао је скептицизам медицинске струке и јавног мњења широм света према капиталистичкој филантропији. Изражена је сумња у Гејтсову искрену намеру да свој „крваво зараћен новац“ улаже у имунизацију читавог света, имајући у виду његове пекунијарне интересе у фармацеутским мултинационалним корпорацијама.

И сам филантрокапитализам примењује класичан бизнис модел на мерење постигнутих резултата. Фокусирајући се на приступе који доносе брзе учинке (попут развијања вакцина), поједине фондације имају склоност ка занемаривању структуралних и политичких препрека равоју неразвијеног јавног здравства. Политика давања грантова утемељена на анализи трошкова и користи (*cost-benefit*) неретко не подржава оне којима су средства најпотребнија, већ оне који су кадри да пруже брзе и јефтине интервенције. Филантрокорпорације имају велику утицај у процесу политичког одлучивања и дефинисања политичке агенде, о чему сведочи и улога фондације Била и Мелинде Гејтс у глобалној здравственој политици, на нивоу Светске здравствене организације. Наведене корпорације детерминишу фрагментирање и слабљење система глобалног управљања јер се не задовољавају само улогом финансијера, већ постају и иницијатори глобалних партнерстава. Мултипликовање партнерстава и вертикалних фондова овог типа довело је до слабо координисаних решења, преклапања надлежности и великих трансакционих трошкова на домаћем и међународном нивоу (о чему сведочи и случај глобалног нутритивног система). Као посебно осетљиво фигурира питање транспарентности рада и одговорности филантрокапиталиста који, иако утичу на развојне политике, нису одговорни својим директним бенефицијарима попут локалних заједница и влада (Martens & Seitz, 2015, str. 59–66).

Поред чињенице да је капиталистичка филантропија скептична *per se*, посебно је контроверзан и пројекат успостављања дигиталног идентитета ID 2020 Allience као продукт сарадње владе Бангладеша, алијансе за вакцинисање Гави, академске заједнице и хуманитарних организација. Програм масовне имунизације на корона-вирус био би идеалан тренутак за успостављање дигиталног идентитета као компјутеризованог записа о особи која је ускладиштена у регистар, што би наводно чувало податке само о вакцинисаним лицима.³ Глобалне чаршијске конспиративне тонове о вештачки моделираном вирусу чија је крајња резултанта вакцина изазива бојазан од инсертовања компјутерских чипова у људско тело и успостављања пете генерације

² У октобру 2019. године наведене организације организовале су симулацијску вежбу пандемије вируса коју су назвали Event 21.

³ Контроверзни пројекат успостављања дигиталног идентитета је доступан на: <https://www.biometricupdate.com/201909/id2020-and-partners-launch-program-to-provide-digital-id-with-vaccines>

бежичне међуповезаности (5G мреже). Наведене конспирације немају научнометодолошко утемељење, али то не значи да би их требало *a priori* одбацити. Многе владе признају да не могу самостално да реше све проблеме и кроз филантропске организације смањују притисак на сопствене буџете, а паралелно настављају са пореским и инвестиционим политикама које привилегују мултинационалне капиталисте. Описани *qui pro quo* аранжмани, у чијем су фундаменту корупцијска и клијентелистичка потка (Perić Diligenski, 2018) дају на легитимитету конспирацијским наративима о генеалогји коронавируса.

(Био)политичка парадигма корона кризе

Пандемија коронавируса је изнела на видело некомпетентност кризног менаџмента нероновог типа у постегзитовској Великој Британији и у Сједињеним Америчким Државама. Лидери наведених држава су посезали за биополитичким стратегијама инструментализације и политизације живота грађана. Џонсонова (Johnson) политика „имунитета стада” је представљала живи зид за спас капиталистичке економије. Живот грађана наведених држава је, према политичкој филозофији њихових *primus inter pares*, релативна категорија у поређењу са вредностима капиталистичке кумулације као економске филозофије неолиберализма. У светлу ове оцене, на теоријској актуелности добија Фукоов (Foucault) покушај стављања једнакости између биополитике и неолиберализма. Неолиберализам је парадигматично биополитичан јер мења „државни разлог” у погледу Фукоовог „режима истине” (Urošević, 2020, str. 67), у овом случају економске истине (Newheiser, 2016, str. 7).

Спровођење биополитике као организоване моћи државних институција над животима грађана у току корона пандемије је неолиберални рационал као пледоаје неоконзервативних политичких актера. Неоконзервативци по свом сопству инклинирају ка имобилизацији становништва како би га пасивизирали у објект владања зарад реализације прагматских циљева (Vuletić, 2019, str. 405).

Поједини аутори у својим рефлексима иду корак даље, поимајући биополитику на делу као некрополитику, политику која прави етичке тријаже појединаца који ће умрети и на који начин, односно кога је потребно жртвовати (Kochi, 2020). Некрополитика у пандемији коронавируса даје предност младој у односу на старију популацију, здравима у односу на хронично болесне и са аспекта антрополошког песимизма отвара врата коруптивним подстицајима на темељу дискреционих (био)етичких права лекара да одлуче о шанси за живот или о сигурној смрти. Социолошка неједнакост живих и биолошка једнакост умрлих показале су своју безвременост у пандемији коронавируса, као „друштвеног експеримента без преседана” (Krastev, 2020, str. 8).

Модерни грађанин у овој констелацији постаје *homo sacer* чији живот у Агамбеновој (Agamben) рефлексiji може свако одузети, али не може да буде жртва ритуала тј. „онај којег се сме убити а не да се жртвовати” (Agamben, 2006, str. 76).

Агамбенев конструкт голог живота постаје емпиријски видљив као живот који је могућ у ванредном стању, на размеђи политичке и правне нагости. То је форма живота која је лишена политичког и правног значаја и која постаје инструмент (био) политичког инжењеринга. Проглашавајући ванредно стање због вируса, рукопис

суверена нашег доба неретко се огледао у суспендовању права. Према аналитичким увидима Агамбена, парадокс ванредног стања огледа се у одсуству могућности да се повуче јасна паралела између повреде закона и његовог примењивања, с интенцијом да се замагли садржај који је у хармонији са нормом или је крши (Agamben, 2006, str. 57). За разлику од Фукоа који ставља фокус на технологије биополитичке моћи, којима држава покорава појединце контролишући све аспекте њиховог живота, Агамбен концептуализује вредност живота, не само голог биолошког живота тела (не грађани) већ и живота као стила, живота који у себи инкорпорира вредности (Plotanova, 2011, str. 40). Биополитика не може унилатерално да се поима „без процеса њене реполитизације кроз некрологију и некро-моћ” (Gržinić, 2010, str. 9) будући да је „биополитика резервисана за фиктивну борбу облика живота иако је смрт свугде око биополитичког” (Gržinić, 2010, str. 13).

Политичко осмишљавање и (зло)употреба смрти изазваних коронавирусом детерминисани су друштвеном интерпретацијом и рационалним калкулусом датог тренутка. Танатолошке идеологије у политичком хабитусу короне имају тенденцију да смрт емоционализују и различито интерпретирају из различитих мотива (очувања здравственог система, смањења стопе смртности припадника старије популације, потврђивања политичког ауторитета, бољег предизборног рејтинга, ширења панике и страха). *Memento mori* постаје политичка опомена грађанима, медијски визуализована кадровима из болничких ходника. Евидентно је да је смрт не само биолошка, већ и друштвена и политичка категорија. Тодор Куљић је поводом овог феномена опсервирао да „смрт никад није била само голи физиолошки престанак живота, него је увек имала и разне важне функције за свет живих” (Kuljić, 2014, str. 20).

Сматрамо да успостављање (био)политичких режима у већини држава не представља тенденциозни покушај држава да демонстрирају своју супрематију над становништвом, већ над вирусом који је постепено постао суверен. Тај невидљиви непријатељ, ком је додељена етикета *made in China*, учинио је да Вол стрит само у првој недељи изгуби два трилиона долара, да се након дужег већања постигне консензус о одлагању Олимпијских игара и многих других спортских догађаја (НБА и Премијер лиге), да стане капиталистички *perpetuum mobile*, да драстично скочи стопа незапослености и сиромаштва, да комунитаризам падне на испиту зрелости, али да истовремено ојача солидарност међу припадницима локалних заједница. Америка, Италија, Шпанија, Бразил, Индија су ушле у *circulus vitiosus* смрти изгубивши много људства као да је ратно стање. На сваких неколико минута у Италији је умирао човек од последица изазваних коронавирусом. Поред тужних призора ковчега и болесника у креветима, који су обишли свет, певање канциона на балконима је једина позитивна слика која ће обележити ово мучно раздобље. Као немила спознаја о болу, губитку и смрти, корона је мењала своје обресе, од почетне неверице, љутње, страха, а на концу и депресије. Верујемо да ће пандемија коронавируса у будућности представљати инспирацију за нова научна и уметничка дела, за неке будуће Декамероне, Слепила, Куте и Беснила, који су својевремено били мотивисани разорним дејствима патогених агенаса.

Током пандемије изазване коронавирусом, геополитичке и идеолошке варијанте нису губиле на снази. Кини су, као етикетираном изворишту пандемије, глобални политички такмаци замерали драконске карантинске мере које је држава

спроводила ослањајући се на војску и полицију. Да употребимо Рингенов неологизам, „контролократска” (Ringgen, 2016, str. 138) кинеска реакција на корона вирус је наишла на острашћене критике америчких квазидемократских званичника, које су биле испровоциране америчким неолибералним тржишним неуспесима. Примера ради, у Њујорку је било неопходно 15 хиљада механичких вентилатора (респиратора), а федерална влада их је обезбедила свега 400, док су по диктату кинеске владе за свега десет дана у Вухану изграђене две болнице са капацитетом од преко 2 хиљаде кревета.

У току пандемије коронавируса, демократије воде притајене ратове са аутократијама у домену правовремених реакција на очување јавног здравља. Иако су демократске владе оствариле слабије перформансе у сузбијању коронавируса, погрешно је етикетирати демократију (упркос свим њеним дефицитима) као кривца за дисперзију заразе. Политиколошка научна истраживања су потврдила низ компаративних предности демократских режима у односу на ауторитарне. Демократски режими испољавају мању тенденцију ка избијању грађанских ратова, ка убијању властитих грађана, према коруптивним подстицајима и терористичким нападима, који, и ако се којим случајем догоде, имају мањи број жртава (Magen, 2018). Врховно добро које демократије носе са собом је слобода избора политичке елите која ће на најбољи могући начин бити чувар основних људских слобода и права, у конкретном случају људског здравља. Аутократски системи имају тенденцију да у свим сферама контролишу грађане, који се перципирају као поданици и послушници и којима се перманентно у изглед ставља шта систем у негативном смислу може да им уради. Стопа смртности од последица изазваних коронавирусом је тренутно већа у развијенијим демократским земљама западног типа у односу на сиромашније аутократске државе. Остаје отворено питање да ли је демократија добра слушкиња и лоша господарица и да ли јавно здравље треба жртвовати зарад остварења демократских слобода? Уосталом, Цицерон нам је у наслеђе оставио максиму *Salus populi suprema lex esto* (Спас народа нека буде највиши закон). Могућа је и другачија интерпретација наведеног. Примера ради, у континенталном делу југоисточне Европе обавезна вакцинација је на нивоу препоруке и биће бесплатна, што сведочи о либералном приступу ауторитарних друштава у домену примене медицинских технологија на сопственом становништву. Супротно томе, неке западне демократије одликује конзервативни приступ који намеће осетљиве облигације властитом становништву у сфери јавног здравља.

Пандемија коронавируса достигла је епске размере првенствено кроз здравствену, хуманитарну и финансијску глобалну кризу. Међутим, пандемија је оголила и досадашње виђење политичких режима и изнела на видело њихову нетрпељивост. Ауторитарни системи природно користе пандемију да би додатно релативизовали и ослабили демократске системе, прикривајући притом своје грешке и лажно објављујући позитивне учинке својих институционалних перформанси. С друге стране, демократије су показале своју инертност у конституисању светског лидерства, које би артикулисало и спровело идеје за решавање до сада невиђене свеколике глобалне кризе (Alon et al., 2020, str. 7). Оставља се утисак да атлантска владајућа политичка елита, која је на челу послератног капиталистичког поретка, пева лабудову песму јер показује неспособност да контролише економску ситуацију на домаћем и међународном плану.

Понашање националних држава током пандемије показује модел затварања граница за странце, нарочито за мигранте, уз паралелне операције репатријација сопствених држављана који су се затекли у другим државама. Многи антимигрантски профилисани политички званичници, попут Матеа Салвинија и Марин Ле Пен, искористили су корона кризу како би мобилисали своју бирачку базу и иницирали затварање граница за мигранте, не либећи се да овај демографски корпус оптуже за ширење вируса (Tanzeem, 2020, str. 596). Наведена тенденција феноменолошки портретише свеприсутну нетрпељивост према феномену другости (Perić Diligenski, 2019, str. 1322–1323), који се оптужује за дисперзију вируса.

За разлику од несолидарности испољеној према мигрантском корпусу као кужном и варварском, државе су испољиле појачану солидарност према матичним држављанима. Овај вид солидарности био је манифестован чак и у економски неисплативним ситуацијама када су државе организовале превоз за своје грађане који су се затекли диљем света. Државе као да су на себе преузеле биополитичку ролу и функцију жртвовања у одлучивању кога оставити у животу а кога пустити да умре, што несумњиво поприма обресе Фукоове пастирске мисије (Megret, 2020). Током пандемије је оснажен и територијални национализам. Дијаспора постаје значајан демографско-политички фактор у негативној конотацији. С једне стране, дијаспори се показује захвалност као групацији која позитивно утиче на домаћу економију путем слања дознака у земљу порекла. С друге стране, дијаспора се етикетира као кужни фактор и потенцијални доносилац вируса, уколико се одлучи за повратак у матицу. Матице обично нису затварале врата својим чедима (са изузетком Румуније), уз напомену да доносиоци политичких и здравствених одлука нису пропуштали прилику да повратнике из иностранства без довољно доказа окриве за дисперзију вируса (случај Србије). Политика повратка је подразумевала обавезан карантин у трајању од две до четири недеље, што је наилазило на опречне реакције јавности, превасходно осуђујуће по дијаспору или власт.

Карантини као модерни лазарети, који су у 14. веку установљени у средњовековном Дубровнику, имају исту функцију и носе са собом исту поруку – Ко долази из оужених крајева, нека не ступи у Дубровник нити на његову територију. Колективистички дух заробљен страхом од болести није се много променио од средњег века када је друштво као кривце маркирало оне другачије од доминантне заједнице у етничком и професионалном смислу (путнике, трговце, странце, муслимане, Јевреје), закључно са лепрознима као здравственим маргиналицима (Delumeau 1987, str. 155, 178).

Крастев елаборира да „епидемије заражавају друштво страхом” (Krastev, 2020, str. 45), а ми констатујемо да је страх од болести и болесних (*in concreto*, страх од патогена короне и људи који су њиме заражени) остао историјска константа иманентна људској природи упркос глобалним прокламацијама о универзалним људским правима. Услед страха од здравствене опасности, на свим меридијанима дошло је до редукције или дерогирања међународних конвенција о грађанским и политичким правима. У светлу ове констатације предузимане су мере које неретко нису испуњавале критеријуме неопходности, законитости, сразмерности, забране дискриминације. У зависности од облика политичке културе, типа политичког режима и стања грађанске свести, спроводили су се различити модели, од либералних до крајње радикалних. Поједине државе неолибералне провенијенције оптирале су за

давање необавезујућих препорука грађанима да ограниче друштвену интеракцију (нордијске државе, Луксембург, Канада), док се већина држава одлучила на радикалније потезе у виду обавезујућих карантина на целој територији или на неком делу (карантин у провинцији Хубеј у Кини, који је обухватио 57 милиона грађана).

Пандемија детерминисана коронавирусом је актуелизовала посебан дискурс у погледу смањења трансмисије вируса, попут изолације, карантина, социјалног (физичког дистанцирања) и *lockdown*-а. У протеклих неколико месеци наведене конструкције постају кључне речи на интернет претраживачима, у електонским и штампаним медијима, научним радовима и у колоквијалном говору. Изолација подразумева одвајање зараженог појединца у циљу превенирања или даљег спречавања ширења вируса. За разлику од ње, карантин подразумева рестрикцију кретања здравих људи, који потенцијално могу да буду изложени вирусу због инкубационог периода, пре него што се појаве симптоми или позитиван тест на вирус (након чега ће бити упућени у изолацију). Социјално дистанцирање је синтагма која обухвата сијасет мера које имају за циљ спречавање директног физичког, али не и психолошког контакта међу људима (затварање школа, обданишта, забрана јавних скупова и низ других). Напослетку, *lockdown* би могао да представља кровну меру, својеврстан генусни појам као вид протокола који спречава људе да напусте одређено подручје услед здравственог ризика (Pollard, 2020). *Lockdown* се најбоље осликава у захтеву „остани код куће”, који је доцније променио епистемолошки статус у „остани одговоран”.

Медицина је знатно напредовала на свим пољима а масовна имунизација је спасила милионе живота, но, поред свих постигнућа физичко удаљавање (дистанца) и ограничавање кретања становништва и даље фигурира као мера без преседана у сузбијању заразних болести. Ако се повуче историјска паралела, сетићемо се да је егзил био прва последица куге. Физичко дистанцирање у пандемији коронавируса постаје еквивалент новој друштвеној солидарности. Аутономија индивидуе је вредност која је била пољуљана реакцијама (био)политичких режима зарад опстанка (преживљавања) становништва. Метаморфоза слободе у опстанак изнедрила је перманентно осећање страха у слободарским друштвима која су услед ванредног стања изгубила тај епитет.

Постоје промишљања која доводе у директну везу конзумеристички начин живота, који је сродан глобалном капиталистичком устројству, са брзим ширењем вируса у светској популацији. Доказано је да се вирус најбрже ширио на аеродромима и у тржним центрима, а нарочито међу туристичком популацијом. Стручњаци за јавно здравље су детектовали дисперзију вируса, која је кренула од кинеских туриста у Европи а одатле се прелила на амерички континент (Mabolo, 2020, стр. 78).

Инфекција коронавирусом је уједно иницирала антропологију расне и ксенофобичне инфекције. За коронавирус (SARS-CoV 2), или ти „кинески вирус”, као кривци су детектоване азијске прехранбене навике које алудирају на другост, на кинеску заосталост и ретроградност. Кинеска кривица за дисперзију вируса добија димензију источног греха, услед чега кинеска популација и политика постају стигматизовани. Славој Жижек у пандемији коронавируса уочава Толстојеву антропологију инфекција, која полази од премисе да је људски субјект пасиван и празан медијум контаминиран утицајним културолошким садржајима који се попут бацила шире од једне до друге јединке (Žižek, 2020).

Очи јавности западног империјума биле су усмерене на кинески систем лошег здравства, на лоше животне услове, на деградацију животне средине. Тендециозно се занемаривала чињеница о кинеском глобалном економском успеху и кинеској кредиторској улози у изградњи инфраструктуре у преко сто држава. Кина се постепено позиционирала као светски економски лидер чије се политичке амбиције не исцрпљују на плану спровођења светских правила (*rule taker*), већ и на њиховом креирању (*rule maker*). Негативан симулакрум било је неопходно деконструисати, као и уврежен стереотипски и осуђујући наратив о кинеској популацији као варварима и странцима који доносе болест. Политички улози су били највећи и рефлектују се кроз очување контролократског и командног система на чијем је челу Си Ђинпинг. У пандемији коронавируса, Кина се определила за улогу доброг Самарићанина у „дипломатији маски”. Кина је постала највећи светски произвођач и донатор медицинске заштитне опреме, промовишући тиме урођену азијску хуманост и љубазност преточену у политику „заједнице заједничке судбине”, на којој се темељи иницијатива Појас и пут (Verma, 2020, str. 7–8).

Одржавање протестних скупова широм света током корона кризе је било отежано, првенствено из здравствених разлога. Левичарски покрети су на почетку кризе устукнули пред страховима од ширења заразе, да би након рестриктивних мера које су увеле многе владе добили на интензитету. Протести су у почетним фазама имали миран карактер али су постепено попримили насилну конотацију, поготово протести у САД који су иницирани древним расистичким мотивима који коинцидирају са пандемијом и истовремено мумифицирају економски страх изазван порастом незапослености. Пандемија изазвана коронавирусом је оснажила деконструисање *Pax Americana* и указала на потребу редефинисања *New Deal* економије формулисане након Велике депресије. Да ли је корона крај америчке историје у Фукујаминој интерпретацији, показале будући догађаји. Према рефлексима појединих аутора, новија историја показује да САД иначе имају слабе државне капацитете за пружање услуга током временских катастрофа и ванредних ситуација (Sheptycki, 2020). С друге стране, рад полицијских снага током пандемије рефлектује сву јачину апарата државне принуде који служи политичким ужегрупним интересима, те би се могао извести закључак о оспостављању криминалне државе – *crime fair state* (Sheptycki, 2020) У још увек лидерској али фасадној демократији остаје спорно ванвременско Јувеналово питање *quis custodiet ipsos custodes?*

У миљеу пандемије, мобилисање политичких присталица постаје велики изазов за политичке партије. На претходним страницама смо се осврнули на емпиријски утемељен став о предностима пандемије по ауторитарне режиме услед ефекта „окупљања око заставе”. Испоставило се да слабљење стандардних форми опозиционих активности консолидује власт, невезано од тога да ли има популистички префикс. Инсистирање на политикама физичког дистанцирања, уз перманентан наратив о вирусу као потенцијалном убици, показало се као обесхрањујућа стратегија за опозициону колективну акцију и као компаративна предност владајуће елите. Избори у пандемији се одржавају у импровизованим условима и атмосфери која онемогућава поштenu политичку конкуренцију, па би се могло закључити да је корона у политичком смислу алегорија за популизам, као што је Камијева куга алегорија за фашизам.

Да ли је на помолу нови економски *telos*?

У тренуцима писања ових страница (јун 2020. године) коронавирус још увек није јењавао на северној хемисфери, док је на јужној био у пуном жеку. Прогресивни, развијени и увек фаворизовани Север и Запад су променили своју социоекономску архитектуру и мит о њиховој свемоћи се постепено деконструираше. За сада је евидентно да ће овај догађај обележити минимум ову деценију и да је лидерским северним и западним државама потребан нови *telos*. Нова сврха не може да буде конципирана на идеји једне мисионарске херменеутике која ће интересе једне цивилизације изједначити са потребама свих осталих. Неопходан је дијалог о суживоту различитих светова и дијаметрално супротних интереса које неће везивати само пекунијарни мотиви. Неолиберална тржишна економија и западна демократија постају *passé* и остављају простор за покушај успостављања нове политичке правде, која би била утемељена на солидарности, одговорности, инклузији скрајнутих и различитих у мултинационалној посткорона будућности. Могућа је и другачија поставка, односно да је на делу покушај конституисања „десоцијализованог“ друштва заснованог на инструментаријуму биотехнологије и вештачке интелигенције у сфери одржавања здравља.

Током пандемије коронавируса државе су издашно давале новац за респираторе чија је економска вредност била прецењена. Због набавке респиратора и заштитне опреме, давања финансијске помоћи грађанима како би економски лакше поднели терет кризе, државе су се задуживале код међународних монетарних институција или су потрошиле фондове које још дуго неће моћи да компензују. Ово би могло да се појми као облик рафинираног капитализма који се служи социјалистичким манирима како би могао да опстане у ванредним околностима. Само таквом систему грађани не би отказали послушност, па постаје упитно да ли је на прагу комунизам у новом руху?

Пандемија је демонстрирала тржишни неуспех „касног капитализма“ са аспекта улагања у јавно здравство. Логика трагања за уносним рентама перципирала је улагање у здравствене системе као економски неисплативо и на дуг рок неодрживо, што је резултирало њиховим колапсом и у развијеним демократијама западног типа. Отуда, 2020. година би на глобалном плану требало да буде доживљена као преломна тачка за редефинисање постојећег економско-политичког система и за идејно промишљање о контурама нове парадигме која би требало да буде правичније конципирана. Илузорно је очекивати да ће се то догодити *ad hoc*, али је приоритетно редефинисање улоге државе која би требало да има значајнију тржишно интервенишућу ролу. Пандемија коронавируса ће у економском смислу оставити пукотине и ломове сличне онима које је иза себе оставила Велика депресија и Други светски рат. Након ова два немила догађаја светских размера, ради бржег опоравка прибегло се централизованом економском моделу у ком су владе имале проактивнију улогу. У златном добу капитализма (1950–1970) владе су биле значајни економски актери који су иницирали масовне програме потрошње, прогресивно опорезивање и биле регулатори тржишта рада и капитала. Тад се изнедрила држава благостања као један од најбољих економских поредака у историји цивилизације (Basbay, 2020, стр. 7–8).

Tijana D. Perić Dilgenski¹
Institute for Political Studies
Belgrade (Serbia)

CORONAVIRUS IN THE (BIO)POLITICAL IMAGINARIUM

(Translation In Extenso)

Abstract: The paper starts from the premise that (bio)political engineering of conservatively profiled political actors during the coronavirus (SARS-CoV-2) pandemic was determined by economic calculations. The coronavirus imaginarium exposed the logic of the neoliberal market economy and pointed to the need to deconstruct the existing and establish a new economic paradigm. The findings of the paper show that the pandemic has brought to light an infection of non-solidarity and intolerance towards the phenomenon of otherness, which is accused of being a contagious factor. The paper elaborates that democratic ways of governing are overshadowed by populist manners that tend to use the narrative of fear of viruses to consolidate their own regimes.

Keywords: biopolitics, coronavirus, pandemic, quarantine, life

*“The virus is no less entitled to killing in order to
live than the people when killing to rule”
(Borislav Pekić)*

Prolegomenon or Conspiracy Narrative on the Coronavirus Genealogy

The world expert public has seen the coronavirus pandemic as a sudden, unexpected *vis major* event, (un)known to the informed and the uninformed, in short, as a theoretical black swan (Aven, 2015). Camus's thought that infections and wars, no matter how present they are, always catch us unprepared, has once again proved its timelessness. In retrospect, one gets the impression that there were signs along the road indicating the danger of a pandemic on a global scale. Global challenges in the past two decades, such as the viruses SARS (2004), H1N1 (2009) and ebola (2015), testify to the need of health and socio-economic systems being ready for a potentially new pandemic.

It seems that the coronavirus has not been a black swan only to several informed global actors, the most outstanding of whom is philanthropic capitalist Bill Gates, whose controversial role in the coronavirus pandemic is getting the contours of a conspiracy. As a global holier-than-thou caretaker, Gates warned the world public of the apocalyptic scenario in the pandemic tabletop simulation exercise conceived by the Johns Hopkins Center

¹ peric.tijana@yahoo.com

and the Bill & Melinda Gates Foundation.² Gates's philanthropic activism in the field of immunization and search for vaccination determined the scepticism of the medical profession and the public opinion towards capitalist philanthropy throughout the world. There is pronounced suspicion on Gates's honest intention of investing his "hard earned money" in the immunization of the whole world, having in mind his pecuniary interests on multinational pharmaceutical corporations.

Philanthrocapitalism itself applies the classic business model for measuring achieved results. Focusing on the approaches that bring quick performances (such as vaccine development), some foundations tend to neglect structural and political obstacles in the development of the undeveloped public healthcare. The policy of giving grants based on the cost-benefit analysis frequently fails to support those who need such funds most and instead supports those who are able to provide quick and inexpensive interventions. Philanthrocorporations have a huge impact in the process of political decision-making and political agenda defining, which is also proved by the role of the Bill & Melinda Gates Foundation in the global health policy at the World Health Organization level. These corporations determine the fragmentation and weakening of the global management system because they are not satisfied only with their financing role, but are becoming the initiators of global partnerships as well. The multiplication of partnerships and vertical funds of this type has led to poorly coordinated solutions, overlaps of authorities and huge transactional costs at both national and international levels (as proved by the example of the global nutrition system). A particularly sensitive question arises regarding the transparency of the work and responsibility of philanthrocapitalists who, although influencing developmental policies, are not responsible to their direct beneficiaries such as local communities and authorities (Martens & Seitz, 2015, pp. 59–66).

Apart from the fact that capitalist philanthropy is sceptical *per se*, there is also controversy in ID2020 Alliance, the project of digital identity establishment as a product of the cooperation of the government of Bangladesh, the Gavi Vaccine Alliance, the academic community and humanitarian organizations. The mass immunization program against coronavirus would be an ideal moment for establishing the digital identity as a computerized record about the person stored in the register, which would allegedly keep the data only about the vaccinated persons.³ Global backstage conspiracy tones about the artificially modelled virus resulting in the vaccine causes fear of computer chips being inserted in the human body and of the establishment of the fifth-generation wireless interconnection (5G network). These conspiracies do not have a scientific and methodological foundation, but it does not mean they should be rejected *a priori*. Many governments admit not being able to resolve all their problems on their own so they alleviate pressure on their respective budgets through philanthropic organizations, while at the same time continuing tax and investment policies that privilege multinational capitalists. The described *quid*

² In October 2019, the above-listed organizations organized the simulation exercise of the virus pandemic, naming it Event 201.

³ The controversial project of digital identity establishment is available at: <https://www.biometricupdate.com/201909/id2020-and-partners-launch-program-to-provide-digital-id-with-vaccines>

pro quo arrangements which are founded on corruption and clientelism (Perić Dilgenski, 2018) give legitimacy to the conspiracy narratives about the coronavirus genealogy.

(Bio)political Paradigm of the Corona Crisis

The coronavirus pandemic has brought to light the incompetency of the Nero-type crisis management in post-exit Great Britain and in the United States of America. The leaders of these two countries reached out for biopolitical strategies of instrumentalization and politicization of citizens' lives. Johnson's "herd immunity" policy represented the human shield for rescuing capitalist economy. The life of the citizens in these countries, according to political philosophy of their *primus inter pares*, is a relative category in comparison to the values of capitalist accumulation as neoliberal economic philosophy. In the light of this assessment, Foucault's attempt of equalizing biopolitics and neoliberalism becomes theoretically relevant. Neoliberalism is paradigmatically biopolitical because it changes the "state reason" in respect of Foucault's "regime of truth" (Urošević, 2020, p. 67), or economic truth in this case (Newheiser, 2016, p. 7).

The implementation of biopolitics as an organized power of state institutions over the lives of citizens during the corona pandemic is a neoliberal rationale as a plea of neoconservative political actors. Neoconservatives in their own right incline towards the immobilization of the population in order to make it a passive object of rule for the sake of realizing pragmatic goals (Vuletić, 2019, p. 405).

Some authors go a step further in their reflections by understanding biopolitics at work as necropolitics, the politics making the ethical triage of individuals who are going to die and the way of their death, i.e. who needs to be sacrificed (Kochi, 2020). In the coronavirus pandemic, necropolitics gives priority to the young rather than the elderly, to the healthy ones rather than those with chronic diseases, and from the aspect of anthropological pessimism it opens the door to corruptive stimuli based on doctors' discretionary (bio)ethical rights to decide about someone's chance for survival or certain death. Sociological inequality of the living and biological equality of the dead have demonstrated their timelessness in the coronavirus pandemic as an "unprecedented social experiment" (Krastev, 2020, p. 8).

In this constellation, a modern citizen becomes *homo sacer* whose life, according to Agamben, can be taken by everyone, but cannot be the victim of a rite, i.e. "the one who can be killed but not sacrificed" (Agamben, 2006, p. 76).

Agamben's construct of bare life becomes empirically visible as life that is possible in the state of emergency, at the crossroad between political and legal bareness. That is a form of life deprived of its political and legal significance, which becomes an instrument of (bio) political engineering. With the declaration of the state of emergency because of the virus, the sovereign's handwriting of our era was often reflected in the suspension of the rights. According to Agamben's analytical insights, the paradox of the state of emergency is manifested in the absence of the possibility to draw a clear parallel between the violation of the law and its application, with the intention of blurring the content that is in harmony with the norm or violates it (Agamben, 2006, p. 57). Unlike Foucault who puts focus on the technologies of Agamben conceptualizes the value of life, but not only bare biological life of the body(not citizens), but also life as a style, life that incorporates values in itself

(Tlostanova, 2011, p. 40). Biopolitics cannot be understood unilaterally, “without the process of its repoliticization through necrology and necro-power” (Gržinić, 2010, p. 9) since “biopolitics is reserved for the fictitious struggle of life forms although death is all around the biopolitical” (Gržinić, 2010, p. 13).

Political designing and (ab)use of corona-caused deaths are determined by social interpretation and rational calculations of the given moment. Tanatological ideologies in the political habitat of the corona tend to emotionalize death and interpret it differently with various motives (preservation of the healthcare system, reduction of the mortality rate among the elderly population, acknowledgment of the political authority, better pre-election rating, spreading panic and fear). *Memento mori* becomes a political warning to citizens, visualized in the media via images from hospital halls. Death is evidently not only a biological but also a social and political category. Regarding this phenomenon, Todor Kuljić observed that “death has never been a merely bare physiological end of life, but it has always had various important functions for the world of the living” (Kuljić, 2014, p. 20).

We believe that the establishment of (bio)political regimes in most states does not constitute a tendentious attempt of those states to demonstrate their supremacy over the population, but over the virus that has gradually become sovereign. That invisible adversary, which was ascribed the label *made in China*, has made Wall Street lose two trillion dollars only in the first week, contributed to reaching a consensus, after a long deliberation, about the postponement of the Olympic Games and many other sports events (NBA and Premier leagues), made the capitalist *perpetuum mobile* stop, led to increasing unemployment and poverty rates, caused communitarianism to fail the maturity examination, but at the same time to strengthen solidarity among members of local communities. America, Italy, Spain, Brazil and India entered the *circulus vitiosus* of death, losing many people as if in the state of war. In Italy, there was someone dying every few minutes from the consequences caused by the coronavirus. Apart from the sad sights of coffins and patients in hospital beds that were shown all over the world, Italians singing on their balconies is the only positive image that will mark this gloomy period. As an unpleasant cognition of pain, loss and death, the coronavirus changed its patterns from the initial disbelief, anger and fear to depression in the end. We believe that in the future the coronavirus pandemic will inspire new scientific and artistic works, some future Decameron, Blindness, Plague and Rabies, which were also motivated by disastrous effects of pathogenic agents in their respective eras.

During the pandemic caused by the coronavirus, geopolitical and ideological sparks did not lose their force. China as the labelled source of the pandemic was criticized by its global political rivals because of its draconian quarantine measures implemented by the state relying on the army and the police. China’s “controlocratic” response to the coronavirus, to use Ringen’s neologism (Ringen, 2016, p. 138) encountered fierce criticism by American quasi-democratic officials, provoked by American neoliberal market failures. For example, New York needed as many as 15,000 mechanical ventilators (respirators), whereas the federal government provided only 400, while two hospitals with the capacity of more than 2,000 beds were built in Wuhan in only ten days, as dictated by the Chinese government.

During the coronavirus pandemic, democracies wage hidden wars with autocracies in the domain of timely responses to the preservation of public health. Although democratic governments performed more poorly in containing the coronavirus, it is wrong to label

democracy (despite all its deficits) as a culprit for the spread of the infection. Politicological scientific research has confirmed a series of comparative advantages of democratic regimes over the authoritarian ones. Democratic regimes manifest a smaller tendency towards the outbreaks of civil wars, the killing of their own citizens, towards corruptive stimuli and terrorist attacks which, even if they occur, have a lower death count (Magen, 2018). The ultimate good brought by democracies is the freedom of choice of the political elite that will guard fundamental human freedoms and rights in the best manner possible, in this particular case – human health. Autocratic systems tend to control citizens in all spheres, which are perceived as subjects and obedient servants and who are constantly reminded of what the system might do to them in negative terms. The mortality rate due to the consequences of the coronavirus is currently higher in developed Western-type democracies than in the poorer autocracies. An open question remains whether democracy is a good servant and a bad master and whether public health should be sacrificed for the sake of achieving democratic freedoms. In any case, Cicero left us the heritage of his maxim *Salus populi suprema lex esto* (The health of the people should be the supreme law). However, it is possible to interpret the above maxim differently. For example, in the continental part of Southeast Europe vaccination is obligatory at the recommendation level and will be free of charge, which testifies to the liberal approach of authoritarian societies in the domain of the application of medical technologies on their own population. In contrast, some Western democracies are characterized by a conservative approach that imposes sensitive obligations to their own population in the public health sphere.

The coronavirus pandemic reached epic proportions primarily due to the health, humanitarian and financial global crisis. Moreover, the pandemic exposed the former perception of political regimes and brought to light their intolerance. The authoritarian systems naturally use the pandemic in order to further relativize and weaken the democratic systems, while concealing their mistakes and falsely publishing positive performances of their institutional performances. On the other hand, democracies showed their inertia in the constitution of the world leadership that would articulate and realize the ideas for resolving the unprecedented and comprehensive global crisis (Alon et al., 2020, p. 7). The impression is made that the Atlantic ruling political elite leading the post-war capitalist order is singing a swan song because it has shown its inability to control the economic situation at national and international levels.

The behaviour of national states during the pandemic shows the model of closing the borders to foreigners, particularly migrants, with parallel operations of repatriating own citizens who happened to be in other countries. Many anti-migrant profiled political officials, such as Matteo Salvini and Marine Le Pen, used the corona crisis in order to mobilize their respective electoral bases and initiate the closing of the borders to migrants, having no hesitation in accusing this demographic body of spreading the virus (Tanzeem, 2020, p. 596). In phenomenological terms, this tendency depicts the omnipresent intolerance towards the phenomenon of otherness (Perić Dilgenski, 2019, pp. 1322–1323) which is accused of the virus dispersion.

Unlike non-solidarity demonstrated towards the migrant body, seen as contagious and barbarian, the states demonstrated stronger solidarity towards their own nationals. This form of solidarity manifested itself even in economically unprofitable situations when the states organized transport for their citizens who found themselves all around the world. The

states seem to have assumed the biopolitical role and the sacrifice function in their decision-making about who should be treated and who should be left to die, which undoubtedly got the contours of Foucault's pastoral mission (Megret, 2020). The pandemic also saw the strengthening of territorial nationalism. The diaspora becomes an important demographic-political factor with a negative connotation. On one hand, the diaspora deserves gratitude as a group with a positive impact on domestic economy transfers its money to the country of origin. On the other hand, the diaspora is labelled as a contagious factor and potential virus carrier if someone decides to return to their home country from abroad. Home countries generally did not close their doors to their children (except for Romania), whereas it should be noted that the makers of political and health decisions used every single opportunity to accuse those returning from foreign countries of spreading the virus (such is the case in Serbia). The return policy involved a mandatory quarantine of two to four weeks, which was met with opposite public reactions, mainly accusations of the diaspora or the authorities.

Quarantines as modern infirmaries which were set up in medieval Dubrovnik in the 14th century, have the same function and carry the same message – he who comes from the infected areas shall not set foot in Dubrovnik or its territory. The collectivist spirit captured by the fear of the disease has not changed substantially since the Middle Ages, when the society labelled as culprits all those different from the dominant community in ethnic and confessional terms (passengers, merchants, foreigners, Muslims and Jews), and ultimately the lepers as the health marginal (Delumeau 1987, p. 155, 178).

Krastev elaborates that “epidemics infect the society with fear” (Krastev, 2020, p. 45), while we state that the fear of diseases and the infected (*in concreto*, the fear of the corona pathogen and the people infected with it) remains a historical constant inherent to human nature despite global proclamations on universal human rights. Due to the fear of a health hazard, the whole world saw the reduction or derogation of international conventions on civil and political rights. In the light of this statement, measures were undertaken that frequently did not meet the criteria of necessity, legality, proportionality and prohibition of discrimination. Depending on the form of political culture, the type of the political regime and the status of civil consciousness, various models were applied, from the liberal to the extremely radical ones. Some countries of neoliberal provenance opted to give their citizens non-binding recommendations to limit social interaction (Nordic countries, Luxembourg, Canada), while most countries decided to make more radical moves such as obligatory quarantines in the whole territory or some part of it (the quarantine in Hubei Province in China, which included 57 million people).

The coronavirus-determined pandemic actualized a special discourse regarding the reduction of the virus transmission, such as isolation, quarantine, social (physical) distancing and lockdown. In the past few months, the above-listed structures became the key words on Internet browsers, in electronic and printed media, scientific papers and colloquial speech. Isolation refers to separating an infected individual with the aim of preventing or further containment of the virus spread. Unlike isolation, quarantine involves restricted movement of healthy people who may potentially be exposed to the virus due to the incubation period, before the appearance of the symptoms or before testing positive to the virus (when such people will be isolated). Social distancing is a syntagm that encompasses a multitude of measures aimed at preventing direct physical but not psychological

contact among people (closing schools, prohibition of public gatherings and many others). In the end, *lockdown* could represent an umbrella measure, a specific genus term as a form of the protocol that prevents people from leaving a certain region due to the health risk (Pollard, 2020). Lockdown is best reflected in the request “stay at home” which subsequently changed its epistemological status into “stay responsible”.

Medicine has progressed substantially in all fields, while mass immunization has saved millions of lives. Nevertheless, even with all these accomplishments, physical distancing (distance) and restricted movements of the population still represent the unrivalled measure in the containment of contagious diseases. If we draw a historical parallel, we will remember that exile was the first consequence of plague. Physical distancing amid the coronavirus pandemic becomes an equivalent to the novel social solidarity. The autonomy of an individual is the value that was undermined by the responses of (bio)political regimes for the sake of survival of the population. The metamorphosis of freedom into survival brought about a permanent feeling of fear in libertarian societies which have lost such attribute amid the state of emergency.

There are deliberations directly connecting the consumerist way of life, which is similar to the global capitalist structure, with the rapid spread of the virus among the world population. It has been proved that the virus spreads most rapidly at airports and in shopping malls, especially among tourist population. Public health experts have detected the virus dispersion starting from Chinese tourists in Europe and then spreading to the American continent (Maboloc, 2020, p. 78).

At the same time, the coronavirus infection initiated the anthropology of racial and xenophobic infection. Asian eating habits alluding to otherness, to the Chinese being backward and retrograde, have been detected as culprits of the coronavirus (SARS-CoV2) or the so-called “Chinese virus”. China’s guilt for the virus dispersion assumes the dimension of an Oriental sin, whereby Chinese population and politics become stigmatized. Amid the coronavirus pandemic Slavoj Žižek observes Tolstoy’s anthropology of infections that starts from the premise that the human subject is a passive and empty medium contaminated by influential cultural contents which spread like bacilli from one individual to another (Žižek, 2020).

The eyes of the public in the Western empire were directed at China’s poor healthcare system, poor living conditions, and environment degradation. The fact was deliberately ignored about the global economic success and the creditor role of China in the construction of infrastructure in more than one hundred countries. China has gradually positioned itself as the world economic leader whose political ambitions are not exhausted at the level of implementing world rules (rule taker), but also include their creation (rule maker). It was necessary to deconstruct the negative simulacrum as well as the deep-rooted stereotype and accusing narrative about the Chinese population as barbarians and foreigners who bring a disease. Political stakes were the highest and they are reflected through the preservation of the controcratic and command system led by Xi Jinping. During the coronavirus pandemic, China opted for the Good Samaritan role in the “mask diplomacy”. China has become the biggest world manufacturer and donor of medical protective equipment, thus promoting innate Asian humanity and kindness converted into the policy of the “community of common destiny” on which the Belt and Road initiative is founded (Verma, 2020, pp. 7–8).

Organizing protest gatherings throughout the world was made difficult during the corona crisis primarily for health reasons. The left-oriented movements retreated at the beginning of the crisis out of their fear of the infection spread, but after the restrictive measures had been introduced by many governments their protests became more intensive. In the initial stages the protests were of a non-violent character, but gradually assumed the violent connotation, particularly the US protests initiated by ancient racist motives which coincide with the pandemic and at the same time mummify the economic fear caused by increasing unemployment. The corona-caused pandemic strengthened the deconstruction of *Pax Americana* and pointed to the need of redefining the *New Deal* economy formulated after the Great Depression. Future events will show whether the corona is the end of American history in Fukuyama's interpretation. According to the reflections of some authors, recent history shows that the USA generally has weak social capacities for providing services during natural disasters and emergencies (Sheptycki, 2020). On the other hand, the work of police forces during the pandemic reflects the very power of the state coercion apparatus that serves political interests of narrow groups, so a conclusion may be made about the establishment of the criminal state – *crime fair state* (Sheptycki, 2020). This still leading but superficial democracy retains the timeless question posed by Juvenal: *Quis custodiet ipsos custodes?*

In the pandemic milieu, mobilizing political supporters becomes a huge challenge for political parties. In the previous text we reviewed the empirically founded attitude about the advantages of the pandemic for authoritarian regimes due to the “gathering round the flag” effect. It transpired that the weakening of standard forms of opposition activities consolidates power, irrespective of whether it has a populist prefix. Insisting on the policies of physical distancing, with the permanent narrative about the virus as a potential killer, has proved to be a discouraging strategy for the collective action of the opposition and as a comparative advantage of the ruling elite. Amid the pandemic, elections are held in improvised conditions and atmosphere that prevents fair political competition, so it may be concluded that the corona in political terms is an allegory for populism, just as Camus's plague was an allegory for fascism.

Is a new economic *telos* emerging?

At the time when these pages were written (June 2020), the coronavirus had not yet subsided on the Northern hemisphere, while on the Southern hemisphere it was at its peak. Progressive, developed and always favoured North and West have changed their socio-economic architecture and the myth of their omnipotence is gradually being deconstructed. Currently it is evident that this event will mark at least this decade and that the leading northern and western countries need a new *telos*. The new purpose cannot be conceived on the idea of a missionary hermeneutics which will equate the interests of one civilization with the needs of all others. A dialogue is necessary about the co-existence of different worlds and diametrically opposed interests which will not be connected only by pecuniary motives. Neoliberal market economy and Western democracy are becoming *passé* and leaving some space for an attempt of establishing new political justice that would be founded on solidarity, responsibility, inclusion of the marginalized and different ones in the multinational post-corona future. A different postulate is also possible, i.e. that there

is an attempt of constituting a “de-socialized” society based on the instruments of biotechnology and artificial intelligence in the sphere of health protection.

During the coronavirus pandemic the states generously gave money for respirators whose economic value was overrated. Due to the acquisition of respirators and protective equipment, and giving financial grants to citizens in order to enable them to bear the economic burden of the crisis more easily, the states took debts from international monetary institutions or spent the funds which cannot be compensated in the near future. This could be understood as a form of refined capitalism which uses socialist manners in order to survive in extraordinary circumstances. Citizens would not disobey only that system so a question arises whether communism in a new guise is emerging.

The pandemic demonstrated the market failure of “late capitalism” from the aspect of investing in public health. The logic of searching for lucrative rents perceives investments in healthcare systems as economically unprofitable and unsustainable in the long run, which results in their collapse in the developed Western-type democracies as well. Hence the year of 2020 should be seen globally as a turning point for redefining the existing economic-political system and for the conceptual reflection about the contours of a new paradigm intended to be more fairly conceived. It is illusory to expect this to happen *ad hoc*, but the priority is to redefine the role of the state that should have a more substantial market intervening part. In economic terms, the coronavirus pandemic will leave fissures and fractures similar to those of the Great Depression and the Second World War. After these two appalling events on a worldwide scale, faster recovery imposed the centralized economic model in which governments had a more proactive role. In the golden age of capitalism (1950–1970), governments were important economic actors which initiated mass programs of consumption and progressive taxation, and regulated the labour and capital markets. That was when the welfare state emerged as one of the best economic orders in the history of civilization (Busboy, 2020, pp. 7–8).

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Agamben, G. (2006). *Homo sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Zagreb: Multimedijalni institut, Arkzin [In Croatian]
- Alon, I., Farrell, M., Li, S. (2020). Regime Type and COVID-19 Response. *Perspective FIIB Business Review SAGE Journals*, 9 (3), 152–160. <https://doi.org/10.1177/2319714520928884>
- Aven, T. (2015). Implications of black swans to the foundations and practice of risk assessment and management. *Reliability Engineering & System Safety, Science Direct* Vol. 134, 83–91. <https://doi.org/10.1016/j.ress.2014.10.004>
- Basbay, M. (2020). *Reordering Capitalism A New Economic World Order Post COVID-19, Discussion Paper*. Istanbul: TRT World Research Centre
- Delumeau, J. (1987). *Fear in the West (From XIV to XVIII century), Obsessed city*, I & II. Novi Sad: Dnevnik - Književna zajednica Novog Sada [In Serbian]
- Gržinić, M. (2010). From biopolitics to necropolitics and institution of contemporary art. *Pavilion. Journal of Politics and Culture* (14), 9–93.

- Kochi, T. (2020). A Violence Which Must Be Named Critique in Times of Coronavirus Available at <https://criticallegalthinking.com/2020/04/29/a-violence-which-must-be-named-critique-in-times-of-coronavirus/>
- Krastev, I. (2020). *A Pandemic of Nostalgia. How the coronavirus is changing Europe*. Zagreb: TIM PRES [In Croatian]
- Maboloc, C. (2020). Globalization and Consumer Culture: Social costs and Political Implications of the COVID-19 Pandemic. *Eubios Journal of Asian and International Bioethics* vol. 30 (3), 77–79.
- Magen, A. (2018). Fighting terrorism: The democracy advantage. *Journal of Democracy* vol. 29 (1), 111–125.
- Martens, J., Seitz, K. (2015). *Philanthropic Power and Development Who shapes the agenda?* Bonn: Global Policy Forum
- Megret, F. (2020). Returning Home: Nationalist International Law in the Time of the Coronavirus in *COVID-19 and International Law*, *Opinio Iuris Symposium* (March-April 2020), Barrie Sander and Jason Rudall (eds.) Available at <https://opiniojuris.org/2020/03/30/covid-19-symposium-returning-home-nationalist-international-law-in-the-time-of-the-coronavirus/>
- Newheiser, D. (2016). Foucault, Gary Becker and the Critique of Neoliberalism. *Theory, Culture and Society* Vol. 35 (5), 3–21. doi: 10.1177/0263276415619997
- Perić Diligenski, T. (2018). Political corruption and clientelism – per genus et differentiam. In: B. Đorđević (ed.) *Constitutionalism and Constitutional Design in Democratic Recession Proceedings of the 2018 Serbian Political Science Association Annual Conference* (343–356). Beograd: Udruženje za političke nauke Srbije [In Serbian]
- Perić Diligenski, T. (2019). Anti-migrant discursive matrix as political narrative. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* vol. 53 (4), 1319–1330. doi: 10.5937/zrpfns53-23993, Available at http://zbornik.pf.uns.ac.rs/images/download/2019/2019-4/doi_10.5937_zrpfns53-23993.pdf [In Serbian]
- Pollard, M. (2020). The Use of Criminal Sanctions in COVID-19 Responses – Enforcement of Public Health Measures, Part II. In B. Sander and J. Rudall (eds) in *COVID-19 and International Law*, *Opinio Iuris Symposium* (March-April 2020). Available at <https://opiniojuris.org/2020/03/30/covid-19-symposium-returning-home-nationalist-international-law-in-the-time-of-the-coronavirus/>
- Ringen, S. (2016). *The Perfect Dictatorship: China in the 21st Century*. Hong Kong: HKU Press
- Sheptycki, J. (2020). The politics of policing a pandemic panic. *Australian and New Zealand Journal of Criminology* vol. 53 (2), 157–173. <https://doi.org/10.1177/0004865820925861>
- Tanzeem, A. (2020). Survival as Societal Value, Biopolitics in Times of Corona. *International Journal of Research and Analytical Reviews* Vol. 7 (22), 592–599.
- Tlostanova, M. (2011). From bio-politics and necro-politics to geo-politics and body-politics of knowledge. *RUDN Journal of Philosophy* (1), 39–48.
- Urošević, M. (2020). Subject in the work of Michael Foucault - the reflexive subject and governmentality theory. *Sociološki pregled* vol. LIV (1), 64–74. doi: 10.5937/socpreg54-23067

- Verma, R. (2020). China's diplomacy and changing the COVID-19 narrative. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis* 0 (0), 1–11. doi: 10.1177/0020702020930054 Available at <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020702020930054>
- Vuletić, V. (2019). Global neoconservative turn. *Sociološki pregled* 53 (2), 403–411. doi: 10.5937/socpreg53-21883
- Žižek, S. (2020, March, 16). Monitor and Punish? Yes, please! Available at <https://thephilosophicalsalon.com/monitor-and-punish-yes-please/>